

TERVITADES UUSI LIIKMESRIIKE

Gertrude Tumpel-Gugerell¹

Mul on hea meel ja suur au siin konverentsil kõnelda ning teiega mõningaid mõtteid jagada, ajal kui kümme uut liikmesriiki on jõudnud Euroopa Liiduga ühinemise lävele. Enamik teist on olnud viimaseil aastail ühinemisprotsessiga ühel või teisel viisil seotud. Paljud teist on andnud sellesse märkimisväärse panuse. Ma arvan, et tänaõhtune pidulik sündmus on väga tähtis, sest see on tänuavaldus nende jõupingutuste eest. Laienemine on suur saavutus ning veel mõne aasta eest ei saanud pidada sugugi enesestmõistetavaks, et ühinemisprotsess jõuab lõpule nii sujuvalt nagu praegu tundub.

Minu meelest on Austria Rahvuspank sellise ürituse korraldamiseks kahtlemata õige koht. Tänu pikaajalistele koostöökogemustele Kesk- ja Ida-Euroopaga on Austria keskpank üks väheseid institutsioone, mis on olnud seotud laienemisprotsessiga päris algusest peale ning tegelnud regulaarselt nende küsimustega nii Eurosüsteemis, muudes Euroopa institutsioonides kui ka siin, Austrias.

Lubage mul omalt poolt lisada, et juhatuse liikme ja asepresidendina oli mul au ja kohustus kontrollida ning ohjata laienemisküsimusi Austria keskpangas aastail 1997 kuni 2003. Et olid ühinemise ettevalmistamise kriitilised aastad, siis oli see paeluv ülesanne ning mul on erakordselt hea meel näha, et paljud algatused, mida ma toetasin, hakkavad nüüd vilja kandma või on jätkuvalt kasulikud ja soodustavad kogu protsessi kulgu.

Nagu viimati toimunud istung – arutlusring liituvate riikide strateegiaist vahetuskursimehhanismi ERM2 suhtes – selgelt näitas, pälvib uute liikmesriikide eelseisev rahapoliitiline lõimumine üha enam tähelepanu. Eelmisel aastal ida-lääne konverentsil käsitles Tommaso Padoa-Schioppa sellega seotud küsimusi, rääkides liikumisteedest euro suunas ja vahetuskursimehhanismi ERM2 rollist. Et vältida kordamist, tahaksin sel teemal vaid põgusalt peatuda, keskendudes valikuliselt kolmele põhipunktile, millest Euroopa Keskpank selle küsimusega tegeldes juhindub.

Esiteks: euroala põhiline huvi on tagada, et uute liikmesriikide rahapoliitiline lõimumine oleks sujuv ning kulgeks kooskõlas Euroopa Liidu lepingu sätetega.

**Ei ole olemas
ühte kindlat
teed euro poole,
mis sobib kõigile
liituvatele riikidele.**

Teiseks: ei ole olemas ühte kindlat teed euro poole, mis sobib kõigile liituvatele riikidele. Praegusel hetkel ei näe Euroopa Keskpank vajadust võtta seisukohta ühegi uue liikmesriigi euro kasutuselevõtu ajastuse suhtes. Samal ajal ei tauni EKP ka ühtki konkreetset

¹ Gertrude Tumpel-Gugerell on Euroopa Keskpanga juhatuse liige. Tegu on lühendatud tõlkega kõnest, mille ta pidas 3. novembril 2003 Viinis ida-lääne konverentsil.

strateegiat, eeldusel, et see põhineb kindlail majanduslikel kaalutlustel ning arvestab kohalikku institutsionaalset korraldust.

Kolmandaks: uued liikmesriigid peavad jätkusuutlikul moel täitma lähenemiskriteeriumid, et kvalifitseeruda rahaliidus osalemiseks. Lähenemiskriteeriumide rakendamine lähtub jätkuvalt võrdse kohtlemise põhimõttest.

Mõistagi leiab uute liikmesriikide rahapoliitiline lõimumine aset keskkonnas, mis on avaram ning kogu lõimumisprotsessi edukus soodustaks seda. Siit tekib küsimus, mida peab laienemine kaasa tooma, et seda võiks mõne aasta pärast edukaks nimetada. Minu meelest sõltub igasugune tulevane hinnang laienemisele kahest näitajast. Esiteks: ühinemist hinnatakse lähtuvalt selle mõjust ühinevate riikide järelejõudmisprotsessile ja eriti selle järgi, kuivõrd ühinemine seda protsessi kiirendab. Ehk teisisõnu: mil määral suurendab laienemine majanduskasvu erinevust liituvate riikide ja euroala vahel, mis on olnud 1,6 protsendipunkti ringis viimase kümne aasta jooksul ja umbes kaks protsendipunkti 2002. ja 2003. aastal? Ning teiseks: laienemise edukuse tagamiseks tuleb kindlustada, et sellest tõusev tulu jõuab võimalikult laialdaselt kõigisse 25 liikmesriiki.

Ma ei kahtle sugugi, et riigi tasemel on laienemine igal juhul kasulik ning toob selget kasu nii praegustele kui ka uutele liikmesriikidele. Ent see, mil määral ja kui kiiresti laienemise vilju lõigatakse, sõltub oluliselt sellest, kui hästi laienemisprotsessi juhitakse ning kui hästi aitavad poliitika ja institutsioonid ära kasutada seda kasvuboonust, mida suurem liit võib pakkuda. Teisisõnu on EL lõpetamas kümne uue liikmesriigi ühinemisprotsessi, mis on juba iseenesest päris suur saavutus. Seejärel aga tuleb laienemine ise ja laienenud liit toimima panna.

Selles osas ootavad meid ees rasked ülesanded alates Euroopa Liidu otsustamismenetluse parandamisest kuni ELi regionaalsete abiprogrammide arendamiseni, nii et need edendaksid järelejõudmisprotsessi kõige tõhusamal viisil. Lisaks on minu arvates hädavajalik

**EKP on
laienemiseks
juba hästi
valmistunud.**

tööturud tööjõu vabaks liikumiseks ette valmistada, aidates kaitsetut osa tööjõust ning seda eriti praegustes liikmesriikides, et majandusagendid tuleksid toime ja suudaksid elatist teenida ka laienenud liidus. Selle kohta näitab äsja *Sozialwissenschaftliche Studiengesellschaft*² poolt korraldatud uuring, et 78% austerlastest ei arva, nagu ohustaks laienemine nende isiklikku tööalast olukor-

da, sellal kui 8% on murelikumad, pidades pigem tõenäoliseks või väga tõenäoliseks, et nad võivad töökohast ilma jääda. Nende keeruliste ülesannetega toimetulemiseks on vaja head otsustusvõimet ja kindlameelsust. Ehkki ülesanded on heidutavad, arvan ma, et Euroopa Liit saab nende lahendamisega oivaliselt hakkama, kuni ta tegutseb samasuguses

² Uurimuse korraldas 2003. a juulis Austria Euroopa-poliitikate Ühenduse tellimusel Ühiskonnateaduste Uuringukeskus. Põhiküsimuseks oli, kas ELi eelseisva laienemise tõttu võiks vastaja arvates tekkida oht, et ta oma töökohast ilma jääb. 3% vastanuist leidis, et see võib olla väga tõenäoline; 5%, et pigem tõenäoline; 12%, et pigem ebatõenäoline; 78%, et ebatõenäoline ning 2% ei teadnud või ei osanud küsimusele vastata.

vaimus nagu teiste võtmetähtsusega lõimumisprojektide puhul. Rahaliit on selles mõttes minu meelest suurepärase näide.

EKP on laienemiseks juba hästi valmistunud. Liituvate riikide vaatlejad on osalenud alates 2003. a kevadest Euroopa Keskpankade Süsteemi komiteede koosolekudel. See protsess kulmineerus kõrgeimal tasemel 2003. a juunis ja septembris toimunud üldnõukogu istungitega – need olid esimesed kaks korda, kui see organ kohtus liituvate riikide keskpankade juhtidega. Lisaks sellele on EKP andnud soovitusi panga peamise otsuseid tegeva organi, EKP nõukogu hääletamisviiside kohta, mille on heaks kiitnud Euroopa Ülemkogu ja mida praegu ratifitseeritakse. See laseb EKP nõukogul tegutseda tõhusalt isegi pärast euroalasse kuuluvate riikide arvu märgatavat suurenemist.

Laienemisprotsessi oskuslik juhtimine on seda tähtsam, et meie teadmised laienemise majanduslikust mõjust on tegelikult piiratud. Seda teemat puudutavast empiirilise kirjandusest teame, et laienemisel on praegusele Euroopa Liidule mõõdukas positiivne mõju. Kuna me oleme Viinis, lubage mul lisada, et Austria jaoks, millel on eriti lähedased kaubandus- ja finantssuhted uute liikmesriikidega, võib see mõju kergesti osutuda palju enam kui mõõdukaks. Lisaks sellele saavad nad osa üsna suurest kasust, mida juba lõigatakse tänu Kesk- ja Ida-Euroopa avanemisele viimasel aastakümnel.

Me teame ka seda, et laienemine on selgelt kasulik ühinevaile riikidele. Lihtne majanduslik mõtlemine lubab oletada, et liitumine parandab uute liikmesriikide majanduskasvu võimalusi. Seejuures mängivad olulist rolli täielik lõimumine Euroopa Liidu siseturuga ja ELi eelarvest saadavad summad. See raha, eriti regionaalne abi, võib avaldada märkimisväärt mõju sissetulekute ühtlustumisele, eeldusel, et see jõuab keskkonda, mida iseloomustavad makroökoonoomiline stabiilsus, toimivad turud ja tõhusad institutsioonid. Matkemodelleerimised näitavad, et Kreeka ja Portugali sisemajanduse kogutoodang on praegu umbes 8% suurem, kui see oleks olnud ilma ELi toetuseta vähemarenenud piirkondadele, mida jagatakse alates 1989. aastast. Tulemused näitavad soodsat mõju nii nõudluse kui ka pakkumise poolele, millest viimane tuleneb produktiivsuse ja konkurentsivõime paranemisest ning füüsilise ja inimkapitali juurdekasvust³. Tülles tagasi ühinemise juurde, võib positiivset mõju majanduskasvule oodata ka tänu väiksemaile riskipreemiaile ja võõrkapitali paremale kättesaadavusele, mis tuleneb kaine majanduspoliitika soosiva koordineerimise ja järelevalve distsiplineerivast mõjust.

Tegelikult pole teada, kui suur on ühinemise kumulatiivne pikaajaline mõju uutele liikmesriikidele.

Ent empiirilisi uurimusi kokku võttes tundub, et me pole eriti kindlad ei nende kasvu soodustava mõju suuruses ega profiilis. Tegelikult pole teada, kui suur on ühinemise kumulatiivne pikaajaline mõju uutele liikmesriikidele. See võib ulatuda 1,5st kuni 19 protsendipunkti SKP suhtes (SKP erinevus protsentides võrreldes mitteühinemise stsenaariumiga)⁴. Veel vähem on selge selle kasu dünaamika. Kas kasvuboonus materialiseerub kii-

³ Matkemodelleerimise korraldas Euroopa Komisjon.

⁴ Andmed on pärit Austria Rahvuspanka poolt koostatud empiirilise kirjanduse ülevaatest.

resti või mõningase viivitusega? Lisaks institutsionaalse ja poliitilise raamistiku tähtsusele, mida ma olen juba maininud, on teisigi tegureid, mis mõjutavad kasvu dünaamikat uutes liikmesriikides lühiajalisel ja keskpikal perioodil. Nende suhtelise tähtsuse osas lähevad arvamused lahku. Lubage, et ma selgitan seda lähemalt.

On erinevaid arvamusi selle kohta, kui palju reaalsektor esimesil liitumisjärgseil aastail uutes liikmesriikides muutub. Mõned väidavad, et Euroopa lepingud on juba kaasa toonud olukorra, mis meenutab konkurentsiturve poolest ELi siseturgu. Kuid teised ütlevad samal ajal, et uute liikmesriikide täielik kaasamine siseturule ning sellest tulenev turve võib veel tükiks ajaks kaasa tuua täiendava ümberstruktureerimise vajaduse.

Samamoodi tunduvad arvamused lahknevat ka selles küsimuses, kas liitumine toob uutes liikmesriikides kaasa suure positiivse nõudlusšoki. Need, kes väidavad, et toob, viitavad ELi eelarvest laekuvate summade kasvule ning ebakindluse vähenemisest ja paremaid investeerimisvõimalustest tingitud täiendavale erakapitali sissevoolule, samuti tarbimise ühtlustumisele uutes liikmesriikides, mis on edasise suureneva majanduskasvu ja paranevate sissetulekuvõimaluste tagajärg. Need, kes seda seisukohta ei jaga, rõhutavad olulist vajadust finantskonsolideerimise järele, eriti Kesk-Euroopas, ning ELi eelarvest laekuvate summade üsna aeglasele kasvule järgmiseil aastail. Lisaks väidavad nad, et oluline osa nõudluse kasvu mõjudest on juba arvesse võetud, viidates muu hulgas majapidamistele antud laenude suurele kasvule paljudes ühinevais riikides.

Kui me vaatame uute liikmesriikide majanduskasvu võimalusi lähiaastail, hakkab silma veel üks oluline küsimus. Ehkki kümnes liituv riigis kokku on majanduskasv viimaseil aastail olnud keskmiselt 3% ringis, peituvad selle numbri taga väga suured erinevused üksikute riikide ja nende rühmade vahel. Eriti märkimisväärselt on viimaseil aastail erinenud Baltimaade ja Kesk-Euroopa riikide kasvutempo. Sel ajal kui Balti riikide majanduskasv on olnud 6–7% aastas, on kaalutud keskmine majanduskasv Kesk-Euroopas kõikunud

Eriti märkimisväärselt on viimaseil aastail erinenud Baltimaade ja Kesk-Euroopa riikide kasvutempo.

2% piirimal, jõudes umbes 3 protsendini üksnes 2003. a teises kvartalis. Mõistagi tekib küsimus, kuidas seda kasvu erinevust seletada. Kui suur osa sellest on tsükliline nähtus ja kui suur osa on tingitud potentsiaalse majanduskasvu määra erinevusest? Ning milliseid laiemaid järeldusi me võime teha neist kogemustest, et soodustada uute liikmesriikide järelejäädumisprotsessi?

Sellistele küsimustele võib läheneda mitut moodi. Üks tavaline lähenemisviis keskpika perioodi kasvupotentsiaali hindamiseks on jagada kogu SKP tootmissisendite

ja kogutootluse ehk Solow' jääkliikme panuseks. Seda lähenemisviisi kasutades saame teada, et Balti riikides on tootlus mänginud võrreldes kapitali ja tööjõuga SKP kasvus suuremat rolli kui Kesk-Euroopa riikides. Osa sellest erinevusest võib põhjendada tootmisstruktuuride erinevustega, kuid ma usun, et oma roll on ka muudel tööviljakust mõjutavatel teguritel, sealhulgas rakendataval poliitikal. Üldiselt võttes määrab eelkõige uute liikmesriikide jaoks just kogutootluse kasvu dünaamika ära selle, kui kiiresti jõuab nende elustandard Euroopa Liidu keskmiseni.

Kuid laienemine ei puuduta ainult majandust. Palju on räägitud 25st riigist koosneva Liiduga kaasnevaist laiemaist mõjudest, olgu siis tegemist julgeolekupoliitika või ühinevate riikide parema keskkonnaseisundiga, mis avaldab positiivset mõju ka naaberriikidele. Kuid antud kontekstis tahaksin rõhutada hoopis avarduvaid võimalusi, mis puudutavad eelkõige nooremaid inimesi. Mõelgem kas või haridussfäärile, kus kandidaatriikide kaasamine Socrates-Erasmuse programmi hakkab juba vilja kandma. Sellised algatused mõjutavad oluliselt kõigi nende elu, kes neid võimalusi ära kasutavad ning suurendavad Euroopa ühtekuuluvustunnet, mida on võimatu üle hinnata. Selline suhtlus soodustab ka kasvavat toetust Euroopa lõimumisele, mille tunnistajaks me praegu oleme, eriti liituvais riikides. Suurenevat toetust tihedamalt seotud Euroopale peegeldab muide hästi viimane Eurobaromeetri uuring, mille tulemused avaldati 2003. a septembris. Minu jaoks on selle uuringu kõnekaim tulemus see, et 65% uute liikmesriikide kodanikest soovib, et Euroopa Liit mängiks tulevikus (viie aasta pärast) nende igapäevaelus suuremat rolli.

Tahaksin lõpetada tõdemusega, et esimesed laienemisaastad on Euroopa Liidule ja selle liikmesriikidele kujunemisaastad. Ühinemisprotsessi lõpule viies astub Euroopa suure sammu edasi. Nüüd on meie kohus muuta laienemine nii edukaks, nagu see võiks potentsiaalselt olla. Selleks on meil tarvis teha edasisi jõupingutusi. Ajal, mil majandusareng on ebaühtlane ja meil tuleb kohaneda uue olukorraga, on eelkõige vaja sihikindlust ja usinust. Ootused on kõrged, eriti liituvais riikides, kuid alati pole võimalik neid kiiresti täita. Segu realismist, usinusest ja auahnusest on võti lootuste ja tulemuste vahelise erinevuse vähendamiseks. Ning lisaks sellele ei tohi me unustada, et Euroopa on suurem, kui ainult 25st riigist koosnev piirkond. Seega on üks oluline ülesanne tulevikus lähendada suhteid laienenud ELi ja teiste oluliste Euroopa riikide, näiteks Rumeenia, Bulgaaria, Türgi ja Venemaa vahel, kui nimetada neist vaid mõnesid. Meie ülesanne on edendada lõimumist ka homse Euroopa Liidu piiridest väljaspool.

Segu realismist, usinusest ja auahnusest on võti lootuste ja tulemuste vahelise erinevuse vähendamiseks.